

KRUISTOCHT ZONDER SPIJKERBROEK

Op dinsdag 18 februari 2014 heb ik voor de Brusselse *Dinsdagmiddaglezingen* anderhalf uur mogen spreken over Louis Couperus. Vroeger heetten die lezingen *Universiteit van de derde leeftijd*, maar nu ook de sprekers stilaan tot de derde leeftijd zijn gaan behoren, heeft men de naam wat opgefrist. Spreken voor een groep dinsdagmiddagluisteraars is altijd een feest. Die mensen kunnen nog anderhalf uur luisteren zonder dat de aandacht ook maar één seconde verslapt. Soms denk ik dan: al die uren die we hebben doorgebracht tijdens de heilige mis waar altijd weer dezelfde geheimzinnige litanie opgevoerd werd, hebben ons dan toch dit geleerd: dat we heel lang heel stil kunnen blijven luisteren naar zelfs de grootste hocus pocus. Achteraf gezien een goede oefening in beleefdheid en kritisch denken: pas wanneer je de hele vuurproef hebt doorstaan, heb je recht van spreken en oordelen.

Met de jonge studenten is het wel even anders. Alles moet hip zijn en flitsen: sms-stijl en twitter. E-mails zijn intussen al tot de middeleeuwen gaan behoren. De afleveringen van *Sesamstraat* worden, zo lees ik in de krant, ingekort van 25 minuten tot een kwartier omdat de jongeren zich niet langer dan een kwartier meer kunnen concentreren. En niemand die zich de vraag stelt of we die jongeren dan niet beter zouden leren om zich 25 minuten te concentreren in plaats van de programma's in te korten. Het gaat natuurlijk om platte commercie in de wereld van big money en daar is de domme klant koning. Maar hoe zit het op school. Zou daar niet eens wat tegenwind mogen waaien? Bijvoorbeeld door Couperus te lezen?

In het tweede jaar van de humaniora had ik een leraar die zich niet al te veel aantrok van leerplannen en bestaande studieboeken. Hij maakte zelf kopieën, knipte en plakte en trakteerde ons op zijn geheel eigen bloemlezing uit wat hij de finefleur van de Nederlandse literatuur achtte. Zo heb ik als veertienjarige stukken uit *Max Havelaar* gelezen en ook Couperus. Bijvoorbeeld het meesterlijke verhaal *De binocle*. Tegenwoordig lezen de leerlingen op die leeftijd geloof ik *Kruistocht in spijkerbroek*, maar in elk geval niet Couperus en Multatuli. Wanneer komt dan de uitdaging, de stimulans van net iets te moeilijke teksten?

Ik ben toentertijd prompt naar de parochiebibliotheek getrokken om er *Max Havelaar* te ontlenen, maar de kwezel die daar de leiding had, wou mij het boek niet geven. Het stond dankzij de index gecatalogiseerd als boek voor volwassenen, ook al kwam er niets van seks in en maar een heel klein beetje goddeloosheid. Maar van Couperus mocht ik wel *Psyche* ontlenen. En dat sprookje heb ik toen verslonden. Ik heb er zelfs een uiteenzetting over gehouden in de klas.

Couperus is geboren in 1863. Vorig jaar is de 150e verjaardag van die geboorte gevierd. Gay tot en met, maar voor de schijn getrouwd met zijn achternicht. Hij is door het leven gegaan als een dandy, maar achter zijn bureau heeft hij toch maar een verzameld werk bij elkaar geschreven van vijftig delen, waarvan het dikste meer dan duizend bladzijden telt en waar-

van de totale breedte één meter en dertig centimeter bedraagt (ik heb het zonet nog nagemeten).

Hij is zonder meer de allergrootste schrijver van de Noord-Nederlandse negentiende eeuw. Iedereen met een beetje cultuur heeft natuurlijk *De stille kracht* gelezen en *Van oude mensen, de dingen die voorbijgaan*. *De boeken der kleine zielen* staan naast en volgens mij zelfs boven Manns *Buddenbrooks*. Alleen is Mann in tientallen talen vertaald en *De kleine zielen* alleen in het Engels en het Tsjechisch. Vandaar dat Mann voor zijn boek de Nobelprijs gekregen heeft, terwijl Couperus de 3000 exemplaren van de eerste druk tijdens zijn leven nooit verkocht heeft gekregen. Het is geen zegen groot te zijn in een klein land.

Ik heb Couperus altijd met graagte gelezen. Ook en vooral de historische romans *De berg van licht* en *Iskander*, die nu nog maar weinig gelezen worden, ook al zijn het meesterwerken van psychologisch inlevingsvermogen en stilistisch meesterschap. En natuurlijk onovertroffen wegen van Couperus' escapisme uit de repressieve tijd waarin hij leefde naar een tijd waarin hij althans in zijn verbeelding zichzelf had kunnen zijn. Zoals hij dat in Italië even is geweest met zijn beroemde vriend Orlando.

Soms vragen mijn vrienden mij of ik Multatuli dan niet hoger inschat dan Couperus. En dan antwoord ik dat zij geen concurrenten zijn. Multatuli is een retorisch fenomeen en een kritisch denker *hors catégorie*. Couperus is een stilistisch genie en een fantast *hors catégorie*. Multatuli heeft eigenlijk nooit iets gefantaseerd: hij putte zijn inspiratie uit zijn biografie, zijn avonturen, zijn amourettes en vooral: zijn verontwaardiging. Couperus, daarentegen, was al als kind een superfantast die in bed zijn voeten met elkaar liet dansen en in zijn kinderkamer vloer en tapijten zag als landen en continenten waartussen hij per stoel heen en weer kon varen. Multatuli is volkomen ten onrechte terechtgekomen in de wereld van de literatuur. Hij was een denker. Een filosoof met de hamer. Voor Nietzsche. Maar in de wereld van de filosofie is hij nooit serieus genomen wegens niet geschoold (vreemd dat hetzelfde niet gebeurd is met Nietzsche die van opleiding classicus was). Couperus was een schepper van fictie, van onbestaande, maar werkelijk lijkende werelden. Zij zijn geen concurrenten. En daarom kan ik, zonder wie dan ook onrecht aan te doen, met de hand op het hart zeggen: Multatuli en Couperus, zij zijn *allebei* de grootsten. Is het niet hoog tijd om dat ook eens diets te maken aan de jongens en meisjes die humaniora lopen en graag nog iets meer te lezen zouden krijgen dan kruistochten in spijkerbroeken?

Philip Vermoortel

U kunt reageren via philip.vermoortel@gmail.com.

Interessante reacties kunnen opgenomen worden in het volgende *Mededelingenblad*.